

írni, hogy regényeit ne idézzük, mint ahogy regényei vitáinál is bebizonyosodott: nem lehet regényeiről beszélni novellái számbavétele nélkül.)

Ez az elrendezés — úgy véljük — egyúttal tehát válasz is azokra a kérdésekre, amelyek azt mérlegelték, merre tart hát Sánta Ferenc. Annál is inkább válasz, mert a novellák harmadik csoportját gyarapítják a kötetben még meg nem jelent, de *A Müller család halálá-*val kezdődő novellákat folytató *A veder és a Halálnak halála* című írások. (Mindkettőből televíziós játék is készült.) A választ, természetesen, nem fogalmazhatjuk szavakba Sánta Ferenc nevében, de a kötet elrendezését nyomon követve láthatjuk, hogy a nem is egészen indokolatlan kritikusi aggodalmak ellenére Sánta Ferenc azt vállalja és folytatja művéből, ami mélyebb, ami talán népszerűtlenebb, ami kemény próbára tesz írókat és olvasókat egyaránt. Valami, szinte kegyetlen fegyelemmel tümelkedik a kézzelfoghatóan konkrét tárgyszerűségen, remélve, hogy az emberi társadalom és lélek természetének olyan titkaiba hatolhat be, amelyeket hol rettegvé-szorongva, hol boldog megkönnyebbüléssel megsejtünk ugyan, de még meg nem magyaráztunk önmagunknak.

Azt is vállalja ezzel Sánta, hogy bizony komor hangulatú kötetet ad az olvasó kezébe, talán minden előző köteténél komorabbat, de lehetetlen észre nem venni a nyomorúság, a társadalom nyomása alatt deformálódó személyiség, az önmérsztő vívódás, az elkészerítő és megszegyenítő kiszolgáltatottság vissza-visszatérő motívumai mögött a halálon is diadalmaskodó, az emberbe, a humánumba, a jószágba vetett företlen hit bölcs derűjét.

Mert Sánta Ferenc birtokában van — erről bizonyosságot tett — annak az erénynek, amelyik úgy igazán csak a valódi íróművészeknek adatott meg: a bennünk rejlő gyöngeségek őszinte kimondásához szükséges bátorságnak. Annak a bátorságnak, amelyik, mint valami varázslat, képes legyőzni a kimondott, nevén mevezett, és így szíven talált rosszat: ezzel fölzsabadítani a vissza-visszarettenő, önmagában néha nem bízó jószágot, az ember eredendő és legfőbb, emberi mivoltát fémjelző tulajdonosságát.

Az ehhez szükséges művészi eszközök finomításán dolgozó Sánta Ferenc útját minden olvasója várakozva figyeli. (*Szépirodalmi Könyvkiadó 1970.*)

NACSÁDY JÓZSEF

KARINTHY FERENC: EPEPE

Karinty Ferenc új regényének — amely már folytatásos közlése idején is komoly sikert aratott és élénk visszhangot váltott ki — külső cselekménye könnyen összefoglalható néhány mondatban. Budai, a neves magyar nyelvész Helsinkibe készül egy nemzetközi nyelvészkongresszusra. Repülőgépre ül, de az átszállást elvétí, és leszálláskor Helsinki helyett egy ismeretlen világvárosban találja magát, egy olyan metropolisban, amelynek nevét és földrajzi fekvését képtelen meghatározni, s amelyben az emberek közötti érintkezés alapvető eszköze, a nyelv és a hozzá kapcsolódó írásrendszer mindvégig ismeretlen és megfejthetetlen marad számára. Hiába szeretné az illetékesek tudomására hozni kellemetlen helyzetét és kívánságait, egyszerűen nem tudja megértetni magát. Minden igyekezete, erőfeszítése, módszeres és rafinált kísérlete kudarccal végződik. Rutinos nyelvész létére sem képes megfejteni a rejtélyes nyelvet, így az idegen világváros, e „vég nélküli kő-, beton- és téglarengeteg” foglya marad.

Fantasztikus-utópisztikus kalandregény lenne hát az *Epepe*? Semmiképpen nem, illetőleg nemcsak az, hiszen az egész mű napjaink valóságához kötődik, a hős önmagában is érdekes kalandjai pedig messze túlmutatnak eredeti jelentésükön. Karinty regénye — meggyőződésünk szerint — a modern, túlszűfolt nagyvárosokban élő embereket leginkább fenyegető veszélyek, a közöny, a magány, az elidegenedés,

az elembertelenedés és az elgépiesedés ellen íródott, méghozzá döbbenetes művészi megjelenítő erővel. Arra figyelmeztet, hogy ezek a veszélyek nálunk is, másutt is reális és nem is olyan távoli veszedelmek, s ha nem teszünk ellenük valamit, akkor hovatovább még a nyelv ismeretében is magányra, a Budaiéhoz hasonló reménytelen küzdelemre leszünk kárthatatva, akkor nem kívánatos valósággá válhat ez az „éber lázalom”.

A regény hőse barátok, ismerősök nélkül tanácstalannak s magányosnak érzi magát a városban, ahol „senki beszédét nem érti, és őt sem értik, bármi sok nyelvben jártas”, ahol még csak nem is igen figyelnek arra, amit mond, semmitmondó ábrázattal néznek rá, vagy egyszerűen félrelökik az útból, mert itt mindenki a saját dolgával van elfoglalva, senki nem ér rá a más bajával foglalkozni. Budai lázasan keresi a tájékozódási támpontokat, de hasztalan. A helybeliek öltözködése sem segíti az eligazodásban, mivel az csaknem ugyanolyan, mint a többi európai nagyvárosokban, „tán csak átlagában egy árnyalattal szürkébb, sivárabb, és gyakoribbak a különböző egyenruhák”, a legfontosabbat, a nyelvet nem sikerül megfejtenie, bár olykor az a benyomása, hogy talán ez sem segítene rajta, mert itt mindenki más nyelven beszél. Az uniformizálásnak gyakran egészen riasztó jeleivel is találkozik. A szállodai portás például szenttelen, gépiesen végzett mozdulataival egyenesen zavarba ejti: „Újra tisztelgett, újra belökte az ajtót, mint egy bábfigura, amely csak ezt a kettőt tudja... már egészen komolyan arra gondolt: tán valóban nem is élő ember, csak robotgép, amit egyenruhába bújtattak, és erre a két-három mozdulatra programoztak be.” Így aztán hősünk egyre jobban meggyűlöli a várost, amely „mindenütt üti és sebzi”, amely „önmaga átfordítására kényszeríti, és fogja, nem ereszti, beléakaszódik, visszahúzza...”. Mert lassan ő is kénytelen asszimilálódni, megtanulni a tülekedést, a lökdösődést, annak a módját, hogy helyet verekedjen ki magának a tömegben, mivel látja, hogy itt ez a természetes. Ha meglöki, most már ő is alattomosan visszarúg és visszaöklöz, megtorolja a rajta esett sérelmet, hiszen ebben az ijesztő méretű, mindig sietős és közönyös tömegben még a világ legjámborabb teremtésének tűnő galambetű nőike is egyik percről a másikra fúriává válik, dühösen és kíméletlenül rugdossa szét az útjába akadókat. Természetesen Budaiból azért még nem vesztek ki az őszinte emberi érzések. Ezért tud annyira örülni az emberi kapcsolatok legkisebb jelének is. Szinte boldog, amikor egy szép napon az addig többnyire közönyös, fáradt tekintetű liftkezelőnő — őt nevezi egyébként a hős Epepének — szemében észreveszi a felismerés picike, fölvilánozó fényét, de ugyanilyen örömmel nyugtázza egy más alkalommal búcsúpillantását is, mert „bármily vékonyka volt ez a szál, mégiscsak egy kapcsolat, viszonylat, az első jóformán, amióta idekerült”. Olykor meg úgy próbálja enyhíteni kínzó magányát, hogy elvegyül a tömegben. Ilyenkor aztán „szinte közéjük tartozónak érezte magát, vagy inkább szerette volna úgy érezni, valahová tartozni végre, akárhová”.

Bár a hős szabadulási kísérletei rendre eredménytelenek maradnak, mégsem adja fel az egyre reménytelenebbnek tűnő küzdelmet. És ez az egyébként esendő, csetlő-botló, olykor tragikomikus regényalak — akiben sokkal több az emberi, mint a hősi vonás — talán éppen ezzel, a beletörődést nem ismerő kitartásával nyeri el rokonszenvünket, olyannyira, hogy szinte azonosulunk vele, helyenként nemcsak érdeklődő olvasói, hanem részesei leszünk kalandjainak.

Az *Epepe* az utóbbi évek egyik legérdekesebb, legelgondolkodtatóbb regénye, amely kétségtelenül új szint jelent Karinthy Ferenc szépprózájában. A kitűnő atmoszférateremtő erővel megírt, lebilincselően érdekes játékos-kalandozó-utópisztikus és végig emberközpontú történet nagyon komoly aktuális problémát vet fel — így akár izig-vérig korszerű irányregénynek is tekinthetjük —, a továbbgondolást és a megoldás lehetőségein való töprengést az értelmes olvasóra bízva. (*Magvető Könyvkiadó 1970.*)

BENKÓ ÁKOS